

Література:

1. Бережная Е.В., Бережной В.И. Математические методы моделирования экономических систем: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 368 с.
2. Вентцель Е.С. Теория вероятностей. – М.: Наука, 1969. – 576с.: ил.
3. Сигорский В.П. Математический аппарат инженера / В.П. Сигорский. – К.: Техника, 1977. – 766 с.
4. Пічугін С.Ф. Врахування кореляційного зв'язку між елементами в оцінках надійності будівельних конструкцій / С.Ф. Пічугін, К.В. Чичуліна // Міжвідомчий наук.-техн. зб. наук. пр. (будівництво).– Київ: ДП НДІБК, 2011. – Вип. 70: В 2-х кн.: Книга 1. – С. 386–394.
5. Dan M. Frangopol. Reliability and optimization of structural systems: assessment, design, and life-cycle performance : proceedings of the thirteenth IFIP WG 7.5 Working Conference on Reliability and Optimization of Structural Systems Kobe, Japan, October 11-14 2006 // Dan M. Frangopol, Mitsuo Kawatani , Chul-Woo Kim. Taylor & Francis, 2007 – 269 p.
6. Ditlevsen O., Madsen H.O. Structural reliability methods // Department of mechanical engineering. Technical University of Denmark maritime engineering. 2003. – 323 p.
7. Hitoshi Furuta. Reliability and optimization of structural systems: proceedings of the 10th IFIP WG7.5 Working Conference on Reliability and optimization of structural systems, Osaka, Japan, 25-27 March 2002 / H. Furuta, M. Sakano. Taylor & Francis, 2003 – 276 p.

УДК 314.18 : 314.04 (477.53)

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шамота Ю.Ю., здобувач

Полтавська державна аграрна академія

Проаналізовано демографічну ситуацію у Полтавській області та виявлено основні тенденції її зміни. Розглянуто рівень зайнятості сільського населення та рівень його освіченості. Підраховано економічні втрати від безробіття сільського населення.

The demographic situation in Poltava region, basic tendencies her change is analyzed. The level of employment rural population and level of education is considered. The economic loss from unemployment country population is estimated.

Постановка проблеми. Метою розвитку цивілізованого суспільства має виступати досягнення європейського рівня та якості життя людей.

Основним показником, визнаним міжнародною спільнотою, що відображує якість життя людей у країні, є індекс розвитку людського потенціалу. За 1990-2010 рр. зазначений показник зменшувався по всіх країнах, що піддавалися аналізу, за винятком Китаю, де спостерігалось його збільшення. При цьому найбільше негативне відхилення цього показника характерне для України та Російської Федерації, зокрема, у 2010 р. у вказаному рейтингу Україна займала 69 місце, тоді як Польща – 41 місце, Словаччина – 31 місце [7]. Основними складовими індексу людського розвитку (його індикаторами) є тривалість життя людей, рівень освіченості та показник виходу реального ВВП на душу населення (розрахованим за паритетом купівельної спроможності національної валюти) [1, с. 494]. При цьому, впродовж тривалого історичного періоду рівень та якість життя сільського населення залишаються значно нижчими, ніж жителів міських поселень.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Багатоаспектні проблеми забезпечення високого рівня та якості життя сільського населення, серед яких чільне місце займають і соціально-демографічні, є предметом досліджень багатьох науковців, таких, як: В. М. Геєць, Е. М. Лібанова, О. Ф. Новікова, М. К. Орлатий, І. В. Прокопа, В. П. Рябоконт, К. І. Якуба, В. В. Юрчишин та ін.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення соціально-демографічних характеристик сільського населення на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою формування людського капіталу села виступає сільське населення. Полтавську область можна вважати сільськогосподарською, адже частка сільського населення у складі постійного тут досягає 39,5%, тоді як по країні він складає 31,7%. Характеризуючи демографічну ситуацію у сільській місцевості Полтавської області (табл. 1), слід зазначити про зростання питомої ваги осіб молодше працездатного віку, причому у сільській місцевості цей показник є вищим, ніж у міських поселеннях. Збільшується в селах і питома вага працездатних осіб, однак вона все ж є меншою, ніж у містах. Разом з тим, у сільських поселеннях проживає більша частка осіб старше працездатного віку, ніж у міських.

Таблиця 1

Демографічна ситуація у Полтавській області

Показник	Рік					
	2000		2005		2010	
	населення		населення		населення	
	міське	сільське	міське	сільське	міське	сільське
Чисельність наявного населення, тис. осіб	956,7	673,4	930,6	624,3	908,4	579,4
Чисельність постійного населення, тис. осіб	972,7	683,2	918,8	628,2	896,5	583,4
у тому числі молодше працездатного віку	10,5	7,5	14,5	15,6	13,9	14,5
працездатного віку	35,3	20,4	62,5	53,0	61,3	55,7
старше працездатного віку	12,9	13,4	23,0	31,4	24,8	29,8
Коефіцієнт народжуваності*	7,1	6,9	8,1	7,1	9,2	10,0
Коефіцієнт смертності*	14,1	23,4	15,2	24,5	14,6	22,0
Природний приріст населення*	-7,0	-16,5	-7,1	-17,4	-5,4	-12,0

* на 1000 чол. наявного населення.

Джерело : розроблено за матеріалами [3-5].

Для сільського населення регіону характерним є більший рівень старіння, ніж в середньому по країні, адже тут питома вага осіб молодше працездатного та працездатного віку є меншою, а старше працездатного, навпаки, є більшою.

Коефіцієнти народжуваності у сільських поселеннях впродовж досліджуваного періоду перевищували відповідні показники у містах, однак внаслідок постійного значного перевищення в них показника смертності приро-

дне скорочення населення у селах регіону у 2010 р. склало 12 осіб на 1000 осіб населення проти 5,4 – у містах. З полтавського села від'їжджає у 4 рази більше жителів, ніж в середньому по селах України, про що свідчить від'ємний показник міграційного приросту населення.

Як результат виявлених тенденцій, загальне демографічне навантаження на населення працездатного віку у сільській місцевості регіону значно перевищує цей показник по Україні, а, зокрема, особами у віці старшому за працездатний у Полтавській області складає 536 осіб проти 473 особи по Україні.

Рівень економічної активності сільського населення Полтавської області збільшується і дещо перевищує цей показник серед міського населення. Рівень зайнятості сільського населення дещо перевищує відповідний показник по міському населенню, що пов'язано з включенням до їх складу населення, що зайняте в особистих селянських господарствах. Це відповідно впливає й на рівень безробіття, який по міському населенню значно вищий.

За 2005-2010 рр. відбулося суттєве зменшення чисельності найманих працівників сільського господарства при зменшенні питомої ваги зайнятих у цій галузі із 11,7% до 8,0% (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка чисельності найманих працівників у Полтавській області

Показник	Рік					
	2005			2010		
	економіка в цілому	промисловість	сільське господарство	економіка в цілому	промисловість	сільське господарство*
Чисельність найманих працівників, тис. осіб	488,0	142,3	80,6	432,4	115,7	51,9
Темп приросту (зниження) найманих працівників,** % до попереднього періоду	85,0	99,3	55,5	88,6	81,3	64,4
Навантаження на 1 вільне робоче місце, осіб	11			20		
Питома вага зайнятих, %***	100,0	20,6	11,7	100,0	17,9	8,0

Примітки: * - сільське господарство подано разом із мисливством та лісовим господарством; ** - до 2000 р.; *** - до загальної чисельності зайнятих.

Джерело : розроблено за матеріалами [4-5].

Однак, ця тенденція не є перманентною особливістю лише аграрної сфери, адже вона стосується також як промисловості, так і економіки України в цілому, що забезпечило збільшення за досліджуваний період навантаження на 1 вільне робоче місце у цілому по економіці країни із 11 до 20 осіб.

Працівник у сільському господарстві Полтавської області є менш освіченим, ніж у промисловості (табл. 3).

**Динаміка та структура зайнятого населення за рівнем освіти
у Полтавській області**

Показник	Рік					
	2000			2010		
	економіка в цілому	промис- ловість	сільське господа- рство	економіка в цілому	промис- ловість	сільське господа- рство*
Кількість штатних працівників, тис. осіб	488,8	117,5	126,4	367,7	111,0	40,4
з них мають неповну та базову вищу освіту, %**	18,7	13,7	5,6	25,2	24,7	16,4
мають повну вищу освіту, %**	22,6	24,4	11,6	29,5	22,4	10,8

* - сільське господарство подано разом із мисливством та лісовим господарством

** - до облікової кількості штатних працівників

Джерело: розроблено за матеріалами [3, 5].

Так, якщо у сільському господарстві лише кожен дев'ятий працівник має повну вищу освіту, то у промисловості – майже кожен п'ятий. Якщо у промисловості кожен сьомий щороку підвищує свою кваліфікацію, то у сільському господарстві – практично не здійснюється підвищення кваліфікації працівників.

За 2000-2010 рр. спостерігається значне збільшення чисельності безробітного сільського населення і, навпаки, зменшення – міського. Держава витрачає суттєві обсяги коштів для виплати допомоги безробітним, значними є також втрати економіки від того, що безробітні не залучаються у процес виробництва валової продукції сільського господарства.

Використовуючи підходи К. І. Якуби [6], підрахуємо витрати держави та сільськогосподарської економіки від безробіття сільського населення на регіональному рівні (табл. 4).

**Економічні втрати від безробіття сільського населення
у Полтавській області**

Показник	Рік			Відхилення 2010 р. до 2000 р., разів
	2000	2005	2010	
Чисельність безробітних, тис. осіб	15,5	14,9	25,0	1,6
Продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах*, грн	12887	36559	53057	4,1
Втрати валової продукції, млн грн	199,7	544,7	1326,4	6,6
Виплачено допомоги по безробіттю на 1 особу, грн:				
за місяць	86	209	813	9,4
за рік	1032	2508	9756	9,4
Втрати, пов'язані із виплатами по безробіттю, млн грн	16,0	37,4	243,9	15,2
Разом економічних втрат, млн грн	215,7	582,1	1570,3	7,3

Показник	Рік			Відхилення 2010 р. до 2000 р., разів
	2000	2005	2010	
Валова продукція сільського господарства, млн грн	3265,3	4792,3	5095,4	1,6
Економічні втрати від безробіття до вартості валової продукції сільського господарства, %	6,6	12,1	30,8	+24,2 в.п.

* вироблено валової продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2005 р.
Джерело: розроблено за матеріалами [3, 5].

У результаті зростання чисельності сільських безробітних із 15,5 до 25,0 тис. осіб при збільшенні продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах у 4,1 рази, втрати валової продукції сільського господарства за досліджуваний період збільшилися у 6,6 рази.

З урахуванням зростання розміру допомоги по безробіттю за цей час, загальний обсяг економічних втрат збільшується у 7,3 рази, а співвідносно до обсягу виробленої валової продукції сільського господарства – економічні втрати від безробіття сільського населення зросли на 24,2%.

Висновки. Таким чином, основними соціально-демографічними характеристиками сільського населення є: зменшення його чисельності; більша частка осіб старше працездатного віку, ніж у містах; вищий рівень старіння сільського населення регіону, ніж в середньому по селах України; від’ємний показник міграційного приросту населення, який у 4 рази перевищує відповідний показник по Україні; значно вищий показник демографічного навантаження на населення працездатного віку у сільській місцевості регіону, ніж у середньому по Україні та ін. Значне збільшення кількості безробітного сільського населення призвело до суттєвого збільшення економічних втрат держави від безробіття.

Література:

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : Підручник. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, КОО, 2007. – 559 с.
2. Новікова О. Ф. Соціальна орієнтація економіки : механізми державного регулювання : Монографія / О. Ф. Новікова, С. М. Гринецька, Л. Л. Шамілева / НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2009. – 220 с.
3. Статистичний щорічник Полтавської області за 2000 рік. Частина II. – Полтава : Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Полтавській області, 2001. – 205 с.
4. Статистичний щорічник Полтавської області за 2005 рік. – Полтава : Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Полтавській області, 2006. – 637 с.
5. Статистичний щорічник Полтавської області за 2010 рік. – Полтава : Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Полтавській області, 2011. – 408 с.
6. Якуба К. І. Безробіття селян : економічний і соціальний аспект / К. І. Якуба // Економіка АПК. – 2010. - № 6. – С. 107-112.
7. Human development report 2010/ The United Nations Development Programme, New York, NY 10010 USA, November 2010.